

Eesti Kirjandusmuuseumi nõukogu esitab akadeemiku kandidaadiks etnoloogia ja folkloristika valdkonnas Eesti Kirjandusmuuseumi juhtivteaduri, folkloristika osakonna juhataja, dr Mare Kõiva.

Mare Kõiva on rahvusvaheliselt mainekas folklorist, kelle pikaajane pühendunud ja uuenduslik tegevus eesti rahvausundi, mütoloogia ja nüüdisfolkloori uurimisel on jätnud tugeva jälje humanitaarteadustesse. Enam kui 40 tööaasta vältel folkloori uurija ning uurimisrühmade juhina on ta jälginud ja analüüsinud nii traditsioonilist pärimust kui rahvaluuleprotsessi kaasaegseid ühiskondlikke ja individuaalseid ilminguid. Uute folkloorinähtuste tõlgendamisel on ta olnud teerajaja, näiteks digitaalse folkloori tekke ja arengu märkaja ja mõtestajana juba 1990. aastatel. Mare Kõivat kui folkloristi iseloomustab avar perspektiivitaju ja interdistsiplinaarsus. Vilja on kandnud tema jõupingutused folkloori ning folkloristika nähtavaks tegemisel ühiskonnas, mis on kaasa aidanud kultuuridünaamika mõistmisele laiemaltki.

Mare Kõiva on sündinud 26. veebruaril 1954 Põltsamaal. Aastatel 1973–1979 õppis ta Tartu Riikliku Ülikooli filoloogiateaduskonnas. Pärast kõrghariduse omandamist alustas Kõiva folkloristitööd, esialgu assistendina, seejärel nooremteadurina toonase Keele ja Kirjanduse Instituudi (praeguse Eesti Keele Instituudi) rahvaluulesektoris (kuni aastani 1985). Pärast õpinguid Teaduste Akadeemia aspirantuuris (1985–1988) kaitses ta 1990. aastal doktorikraadi uurimusega „Eesti loitsud. Klassifikatsioon ja žanrilised iseärasused“ (juhendaja dr Ülo Tedre). Aastatel 1990–2000 töötas Kõiva samas instituudis teaduri, seejärel vanemteaduri ja rahvausundi uurimisrühma juhina. Seoses Keele ja Kirjanduse Instituudi struktuuri ja nime muutusega ning senise rahvaluulesektori ühendamiselega Eesti Kirjandusmuuseumi koosseisu hakkas Kõiva aastast 2000 juhtima uut teadusüksust, Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonda. Abiks aastate jooksul omandatud suurepärase juhikogemuse ning hea organiseerimis- ning uuenduste algatamise oskus, on Kõiva töötanud osakonnajuhataja ametikohal käesoleva ajani.

Mare Kõiva teadustegevus on mitmekülgne ja sihikindel. Arvukates teadusartiklites, ettekannetes ja esinemistel on ta analüüsinud ning tutvustanud eesti rahvausundit, nõidussõnu, rahvaarstide fenomeni, folkloorseid hirmu- ja õudusjutte, rahvaastronoomiat, kalendrikombeid, internetipärimust, patsiendinarratiive, eestlaste etnilisi stereotüüpe, lemmikloomapidajate traditsiooni jpm. Peale nimetatute on tema uurimisfookuses väljarändajate pärimuse ajaloolis-kultuurilised erijooned, folkloori multimeedialisus tänapäeval, mitmed usundilise traditsiooni ilmingud (sealhulgas ajaloolisest ja soolisest aspektist), pühakohtadega seotud uskumused ja praktikad.

Erialase tegevuse üheks tippsaavutuseks on Mare Kõiva koostatud ning kommentaaridega varustatud teaduslik allikapublikatsioon „Eesti loitsud I“ (2019, sarjas „Monumenta Estoniae Antiquae“). Suurväljaande uurimuslikus, monograafia mõõtu osas analüüsib ja tutvustab autor traditsioonilisi arstimissõnu, haiguste rahvalikke nimetusi, ravivõtteid ja seoseid teiste rahvapärilise liikidega ning iseloomustab loitsude tüpoloogiat ja levikut. Mahukas 800-leheküljeline unikaalne teos sisaldab nii loitsutekste kui ka andmeid nende kasutamise seotud laiemas sõnamaagilises uskumussüsteemis kohta. Rakendatud loitsutüpoloogia ning uudne sisuanalüüsi mudel kujutab endast rahvusvaheliselt olulist intellektuaalset panust, mida on tunnustanud eri maade usundiuurijad ja mida saab kohandada teiste rahvaste materjali vaatlusel. Mare Kõiva töölaua on „Eesti loitsude“ järgmiste osade käsikirjad.

Nii eesti kui ka rahvusvahelises folkloristikas on mitmed Kõiva algatused osutunud innovaatilisteks. Ta on zoofolkloristika (teadus loomadega seotud pärimusest) uurimissuuna rajaja ja edendaja, internetipärimuse defineerija ja tõlgendaja, kuid ka rahvaluule senisest nähtavamale kohale seadja etnoloogias, religiooniantropoloogias, meditsiiniantropoloogias, etnomeditsiinis ja etnoastronoomias.

Juba oma folkloristitee algul, 1980. aastatel oli Kõiva aktiivne noorteadlaste konverentside korraldaja nii Keele ja Kirjanduse Instituudis kui ka Eesti Kirjandusmuuseumis (viimastel aastakümnetel koostöös Eesti Rahva Muuseumiga). Toonasel humanitaariaastikul võimendas uus teadusfoorum noorte, alustavate uurijate mõtteid ja ideid ning alates 1993. aastast publitseeritakse, taas Kõiva initsiatiivil, iga-aastase konverentsi ettekanded artiklikogumikus „Pro Folkloristica“. Tema algatatud on mitmed rahvaluuleteaduslikud väljaannete sarjad, näiteks „Sator. Artikleid usundi- ja kombeloo“ (vt <http://www.folklore.ee/kirjastus/?sari=16>) ja „Tänapäeva folkloorist“ (vt <http://www.folklore.ee/kirjastus/?sari=17>). Kogumikud pakuvad foorumit nii rahvaluuleuurijate kui etnoloogide uurimisartiklite avaldamiseks, st võimaldavad folkloristika ja etnoloogia kui lähedaste naaberteaduste saavutusi populariseerida. Kuuludes Rahvusvahelise Rahvajuttude Uurimise Seltsi (ISFNR) loitsude töörühma on Mare Kõiva rahvusvahelise loitsu- ja usundiuurimise ajakirja *Incantatio: An International Journal of Charms, Charmers and Charming* (alates 2011) üks asutajatest ja peatoimetaja.

Oma uurimistulemusi on Mare Kõiva tutvustanud arvukatel konverentsidel ja seminaridel nii Eestis kui ka rahvusvahelistel sündmustel. Sagedane esineja on ta olnud Rahvusvahelise Rahvajuttude Uurimise Seltsi (ISFNR), Rahvusvahelise Tänapäevamuistendite Uurimise Seltsi (ISCLR), Rahvusvahelise Etnoloogia ja Folkloori Ühingu (SIEF) jt üritustel, rääkimata osalemisest Eesti Kirjandusmuuseumi aastakonverentsidel (Kreutzwaldi päeval), Eesti-uuringute Tippkeskuse konverentsidel või folkloristide talvekonverentsidel (vt <http://www.folklore.ee/ri/talvekonverents/>). Ka iga-aastaste folkloristide talvekonverentside formaat on õigupoolest käima läinud Kõiva initsiatiivil ja osalusel.

Mare Kõiva vaieldamatu teene rahvusvahelises humanitaarteaduses on kõrgetasemeliste perioodiliste teadusajakirjade asutamine folkloristika ja sellele lähedaste valdkondade uurijatele. Ta on kahe 1.1 kategooria ajakirja peatoimetaja: *Mäetagused: Hüperajakiri* (seni ilmunud 86 numbrit) ja *Folklore: Electronic Journal of Folklore* (uusim kannab numbrit 89). Need avatud juurdepääsuga eelretsenseeritavad ajakirjad vastavad rahvusvahelise teaduse nõuetele, kajastudes Web of Science ja Scopuse andmebaasides. Autorkond on rahvusvaheline, artiklid pakuvad mitmekülgselt huvidega lugejatele kvaliteetset sisu folkloori, etnoloogia, arheoloogia, ajaloo, filosoofia, kirjandusteaduse, (rahva)kunsti, usundiloo, narratoloogia alal.

Sama teedrajav kui uute publitseerimisvõimaluste loomine, on akadeemilise kasutaja jaoks olnud ka folklooriserveri www.folklore.ee ülesehitamine 1990. aastate keskel. Tegu on maailmas ühe suurima rahvaluuleserveriga, mis sisaldab ka 2023. aastal nii rahvaluulematerjale kui ka uurimusi, nii rikkalikke digiteeritud allikaid kui ka käsitlusi, täpseid bibliograafilisi andmeid ja informatiivseid videoloenguid. Serverisse [folklore.ee](http://www.folklore.ee) on integreeritud soomeugri rahvaste pärimuse alamleheküljed.

Mare Kõiva tegevus teaduskoostöö alal on märkimisväärne. Tema juhitud EKM-i folkloristika osakond töötab mitmes rahvusvahelises projektis, mis hõlmavad nii piirkondlikke (näiteks Ida- ja Kesk-Euroopa) kui ka temaatilisi uurimisvõrgustikke (narratiivid, suuline ajalugu, rituaalse aasta tööühm, loitsude tööühm). Mare Kõiva on mitme rahvusvahelise väljaande ja asutuse teaduskolleegiumi ning teadusnõukogude ja erialaseltside liige (ETISes loetletud 40 üksust).

Peale osakonnajuhataja töö täitis Mare Kõiva aastail 2015–2023 Eesti-uuringute Tippkeskuse juhi vastutusrikkaid ülesandeid. Euroopa Regionaalarengu Fondi rahastatud, perioodi ainus humanitaaria tippkeskus tegeles Eesti etniliste rühmade keele- ja kultuurinähtuste komplekssete uuringutega, sidudes teaduskonsortsiumina interdistsiplinaarseteks uuringuteks sadakond humanitaarteadlast Eesti Kirjandusmuuseumist, Eesti Keele Instituudist, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemiast, Tallinna Tehnikaülikoolist, Tallinna Ülikoolist ning Tartu Ülikoolist. Tippkeskuse tegevus osutus erakordselt tulemuslikuks ja mõjukaks: teadustulemused olid rahvusvaheliselt kõrgel tasemel, panustades folkloristika ja etnoloogia meetodite ja võimalustega ühiskondlike probleemide lahendamisse.

Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna juhina on Mare Kõiva osutunud võimekaks liidriks. Rahvaluule, sh rahvajuttude, folkloori lühivormide, huumori- ja usundiuurimises ainulaadse tööühma tegevus on tema juhtimisel olnud sisukas, tulemuslik ja jätkusuutlik: Kõiva on edukalt juhtinud järjest viit suuremahulist riiklikult sihtfinantseeritavat teadusprojekti alates aastast 1996 ning olnud esimese Eesti humanitaaria tippkeskuse – Eesti Kultuuriloo ja Folkloristika Keskuse (2001–2007) juht. Tema eestvedamisel analüüsi institutsionaalses uurimisprojektis „Folkloori narratiivsed ja usundilised aspektid“ (IUT22-5, 2014–2019) rahvausundit, narratiive, folkloori kujundkeelt ja lühivorme. Aastatel 2014–2018 kureeris Mare Kõiva programmi „Eesti keel ja kultuurimälu II“ finantseeritavat projekti „Müüdilise pärimuse monumentaalväljaanded“ (EKKM14-389), mille käigus on valminud 1) rahvusvahelise võrdleva uurimise huve teenivad jutupärimuse tüpoloogiad (kättesaadavad veebis); 2) usundilise traditsiooni akadeemilised publikatsioonid koos alateemade põhjalike ülevaadetega; 3) käsikirjades ja trükistes avaldatud müüditekstide süstematiseeritud ja kasutajatele avatud korpused ning 4) eesti mütoloogia käsitlus.

Tuntud rahvaluuleteadlasena on Mare Kõiva olnud avalikkuses nõutud kui rahvaluuleainese suurepärase populariseerija. Teda on kutsutud esinema seltsidesse, koolide rahvaluule- ja emakeelepäevadele, kodukandiüritustele, traditsioonilise usundi harrastajate kogunemistele jne. Tema kui eksperdi arvamust on küsinud meediaväljaanded, ta on olnud sagedane külaline tele- ja raadiosaadetes; eriala populariseerimiseks ja inimeste huvidele vastu tulles on ta koostanud mitmeid laiale kasutajaskonnale mõeldud tekstikogumikke ja andmebaase (leitavad folklooriserveris www.folklore.ee), ta on eest vedanud folklooriteoretikute teoste tõlkimist eesti keelde (Ben Amos, Hoppal jt).

Oma rikkalikke kogemusi on Mare Kõiva rakendanud väitekirjade juhendajana ning rahvausundi kursuse lektorina Tartu Ülikoolis ja Eesti Kunstiakadeemias. Tema juhendamisel on doktoritöö internetikogukonna dünaamikast; edukalt on kaitstud kolm doktoriväitekirja (rahvameditsiinist, surmauskumustest, naiste jutustustest ja traditsioonilisest ehtekunstist).

Eesti Teadusinfosüsteemis on Mare Kõival registreeritud üle 480 teaduspublikatsiooni, mille autoriks ta on või mille valmimisse ta on panustanud (vt https://www.etis.ee/CV/Mare_K%C3%B5iva/est).

Mare Kõiva on tähelepanelik ja osavõtlik kolleeg, kelle nõuanded on oodatud ja hinnatud, seda ka rahvusvaheliselt. Tema püsivat intellektuaalset panust Euroopa teadusesse tunnustati 2021. aasta suvel valimisega Academia Europaea liikmeks.

Väljapaistvaid saavutusi uurimis- ja arendustöös, sisukaid publikatsioone, ühiskondlikult laiahaardelist mõju ja rahvusvahelist mõõdet arvesse võttes leiame, et Mare Kõiva on igati väärikas akadeemiku kandidaat etnoloogia ja folkloristika valdkonnas.

Mare Kõiva täieliku CV ja publikatsioonide nimekirjaga palume lisaks tutvuda Eesti Teadusinfosüsteemi veebilehel:

https://www.etis.ee/CV/Mare_K%C3%B5iva/est

Lugupidamisega

Piret Voolaid

direktor

/allkirjastatud digitaalselt/